

EGER

MEGYEI JOGÚ VÁROS

ÖNKORMÁNYZATA KÖZGYŰLÉSE

EGRI ÉRTÉKTÁR BIZOTTSÁGA

3300 EGER, DOBÓ TÉR 2

..... napirend

Előterjesztés „Az egri hóstyák” Eger Települési Értéktárba történő felvételéről

Tisztelt Bizottság!

Prof. Dr Petercsák Tivadar néprajzkutató, MTA doktora elkészítette „Az egri hóstyák” javaslattételi dokumentációját (nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerint kulturális örökség).

Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképes dokumentációja és a javaslattételi lap szabályos, a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvénynek megfelel. A megfelelést valószínűsítő dokumentum, a támogató, ajánló levél mellékelve, amelyek a javaslatához csatolt fényképek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozattal együtt képezik az Értéktárba javasolt dokumentáció részét (1-5 melléklet).

A javaslattétel rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A városba érkezők számára a vár, a bor, a gyógyhatású fürdők és a barokk műemlékek jelentik Eger, amiért érdemes messzi földről ide látogatni. Az itt élők számára azonban a település több ennél. Múltjához és jelenéhez szervesen hozzátartoznak a belvárost övező egykori falakon túl a török kiűzését követően, a 18. században kialakult külvárosok, egri szóhasználatul a „hóstyák” is. A 18. századtól négy külső városrész volt Egerben: Hatvani hóstya, Rác hóstya, Cifra hóstya (Cifra-Sánc), Maklári hóstya. Az itt élt földművesek (földdel rendelkező parasztok és napszámos munkát végző kapások), valamint iparosok látták el élelmiszerekkel és kézműves árukkal a belváros lakóit, de távolabbi vidékekre is eljuttatták a szőlőt, bort, gyümölcsöket és zöldségfélét. Egerben a külvárosok lakossága volt a tradicionális népi kultúra hordozója és őrzője, amelynek emlékeivel napjainkban is találkozhatunk. A lakóházak építőanyaga a helyi adottságoknak megfelelően főként a fa és a kő volt, formájában, tüzelőberendezésében és bútortárában a palóc területekkel mutat hasonlóságot.

A hóstyák népe a 18. század első felében még jobbára gabonafélék termesztésével foglalkozott, a szőlőművelés a század második felében vált meghatározó ágazattá. 1868-

ban a város 20 780 lakosának túlnyomó többsége – 80,88 % - földműves volt. A kutatások megállapították, hogy a külvárosok olyan egyedi vonásokkal, sajátosságokkal rendelkeztek, amelyek révén az egriségen belül lokális hóstyai öntudatról is beszélhetünk. Ennek kialakulásában fontos szerepük volt az 1931-ig városrészek szerint tevékenykedő fertálmestereknek. Tisztes társadalmi tevékenységük során negyedeik szószólóiként segítették a szegényeket, gondot viseltek a helyi értékekre.

Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Az egri hóstyák városunk településszerkezetének olyan sajátossága, amely a belvárosban élő polgárság mellett a 18. században ide érkező paraszti és kézműipari munkát végző lakosság letelepedésével alakult ki. Évszázadokon át itt élt Eger népességének nagy többsége, akik az itt megtermelt mezőgazdasági termékekkel, iparcikkokkal nemcsak a belváros lakosságát, de a régió településeit is ellátták. Az ország közeli és távolabbi vidékeiről érkezett és a külvárosokban letelepedett lakosság az évszázadok alatt egrivé vált és egy sajátos hóstyai kultúrát, identitást alakított ki. Ennek a tradicionális kultúrának épített emlékei közül néhány még ma is látható, tárgyi és képi örökségét a múzeum, dokumentumait a levéltár őrzi. Kulturális örökségünk viselet elemeit ma is alkalmazzák a városban működő folklór együttesek (táncsoportok, énekkarok), láthatók kiállításokon, megjelennek népi iparművészeti alkotásokon.

Kérem a Tisztelt Bizottságot, hogy „Az egri hóstyák” javaslattételt saját hatáskörében eljárva fogadja el és az Egri Értéktár nemzeti értékei közé vegye fel.

Eger, 2018. szeptember 4.

Bátori István
elnök

Bizottsági döntés:

Eger Megyei Jogú Város Közgyűlése Egri Értéktár Bizottsága a Közgyűlés által átruházott hatáskörében eljárva dönt „Az egri hóstyák” javaslattétel helyi nemzeti értéként az Egri Értéktárba történő felvételéről.

Felelős: Bátori István
Egri Értéktár Bizottság elnöke
Határidő: 2018. december 31.

Egri Értéktár Bizottság

Bátori István elnök úr részére

3300 Eger, Dobó I. tér 2. sz.

Javaslat az egri hóstyák helyi értéktárba történő felvételéhez

A török kiűzését (1687) követően Egerben mindössze néhány száz ember kezdett új életet. Számuk azonban hamarosan rohamos növekedésnek indult. Egyháziak, német és magyar iparosok, görög és szerb kereskedők, valamint magyar szőlőművesek települtek be a városba.

Jogállását tekintve Eger *püspöki mezőváros* volt, mely státuszt a püspök és a káptalan, mint földesurak, valamint a lakosság között megkötött szerződés erősítette meg (1695). A szerződés a *fallal körülvett belváros* lakóinak életét szabályozta, számos kedvezményt biztosítva az ott élőknek. A polgárjogért (a belvárosi lakhatásért) az újonnan jelentkező lakóknak nemcsak fizetni kellett, de feltétele volt az is, hogy valamilyen mesterség gyakorlásával el tudják tartani magukat és családjukat, valamint, hogy háztulajdon birtokába jussanak.

A növekvő lakosságszám mellett és miatt a fallal körülvett belváros már a 18. század első évtizedeiben kicsinek bizonyult, így a falon kívül, a városkapuk előtt új városrészek jöttek létre, melyeket az egriek „*hóstyáknak*” neveztek. A szó a régies német *Hochstadt* szóból ered, melynek jelentése külváros volt.

A feudális korban az egri *hóstyákon* laktak azok az emberek, akik a földesurak (püspök és káptalan), valamint a jobb módú belvárosi polgárok szőlőiben bémunkát vállaltak. Őket Egerben „*kapásoknak*” nevezték. Természetesen jövedelmük nem csupán a szőlőbéli bémunkákból állt, a 19. század közepétől sokan voltak köztük iparosok és olyan személyek, akiknek saját szőlőjük, kertjük, gyümölcsösük is volt.

A hóstyákon kialakult egy sajátos életforma, az ott lakók identitását jelentős mértékben meghatározta életük helyszíne. Mivel a *hóstyák* egészen napjainkig nemcsak fennmaradtak, hanem mind a földrajzi névhasználatban, mind az identitástudatban fontos szerepet játszottak és játszanak, *feltétlenül hozzátartoznak városunk azon értékeihez, melyek mindenképpen megőrzendők*. Annál is inkább, mert a történelmi Magyarország területén alig találkozhatunk ezzel a jelenséggel. Kolozsváron hívták még a városrészeket *hóstátoknak*.

Az egri hóstyáknak a helyi értéktárba való felvételét feltétlenül javaslom és támogatom.

Eger, 2018. július 23.

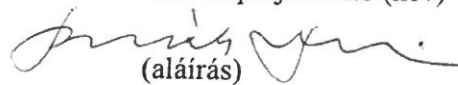
dr. Löffler Erzsébet

helytörténész

Javaslat „Az egri hóstyák”
települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Dr.Petercsák Tivadar néprajzkutató (név)

(aláírás)

Eger, 2018. július 31. (település, dátum)

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: Dr. Petercsák Tivadar

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai: Dr. Petercsák Tivadar

Név: Dr. Petercsák Tivadar

Levelezési cím: 3300 Eger, Cecey út 53.

Telefonszám: 06/30/503-2669

E-mail cím: petercsakt@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése Az egri hóstyák

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☒ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Eger

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

- települési tájegységi megyei külhoni
magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A városba érkezők számára a vár, a bor, a gyógyhatású fürdők és a barokk műemlékek jelentik Egert, amiért érdemes messzi földről ide látogatni. Az itt élők számára azonban a település több ennél. Múltjához és jelenéhez szervesen hozzátartoznak a belvárost övező egykori falakon túl a török kiűzését követően, a 18. században kialakult külvárosok, egri szóhasználattal a „hóstyák” is. A 18. századtól négy külső városrész volt Egerben: Hatvani hóstya, Rác hóstya, Cifra hóstya (Cifra-Sánc), Maklári hóstya. Az itt élt földművesek (földdel rendelkező parasztok és napszámos munkát végző kapások), valamint iparosok látták el élelmiszerekkel és kézműves árukkal a belváros lakóit, de távolabbi vidékekre is eljuttatták a szőlőt, bort, gyümölcsöket és zöldségfélét.

Egerben a külvárosok lakossága volt a tradicionális népi kultúra hordozója és őrzője, amelynek emlékeivel napjainkban is találkozhatunk. A lakóházak építőanyaga a helyi adottságoknak megfelelően főként a fa és a kő volt, formájában, tüzelőberendezésében és bútortartásában a palóc területekkel mutat hasonlóságot. A hóstyák népe a 18. század első felében még jobbára gabonafélék termesztésével foglalkozott, a szőlőművelés a század

második felében vált meghatározó ágazattá. 1868-ban a város 20 780 lakosának túlnyomó többsége – 80,88 % - földműves volt. A város történetírója, Breznay Imre még 1937-ben is ezt írta: „Eger gazdasági élete a hóstyák népének vállán nyugszik. A híres bor-, gyümölcs- és zöldségtermelés ma is a szorgalmas nép kezében van.” A családi keretek között folytatott szőlőművelés, borkészítés és zöldségtermesztés olyan archaikus eljárásokat, eszközöket őrzött meg mint a szőlőmetsző kés, a szőlő taposása, fából készült szőlőprések és faabroncsos hordók, valamint a kertészkedéssel foglalkozóknál a vacsolásnak nevezett locsolási mód. A közelmúltig éltek olyan hiedelmek, vallásos szokások a hóstyaiak körében, amelyek alkalmazásával a bő szőlőtermést kívánták biztosítani.

A 19. században az egeri hóstyák népének az ország egyik legdíszesebb, parasztos jellegű viselete volt, amely az 1950-es években szűnt meg. Az egeri nők jellegzetes viseletdarabja a tok, amely alapja vászonnal bevont keménypapírból készült, s erre hajtogatták a fejen csónak formájúra a tokkendőt. A fiatalasszonyok egy-két évig kendő nélkül is viselhették a tokot, majd fejkendőt kötöttek rá. A hóstyák gazdag folklórhagyományyaiból fontos kiemelni a népi vallásosságot, amely áthatotta a családi élethez és az esztendő szokásaihoz kapcsolódó eseményeket. A városból kivezető utak mentén és a szőlőhegyeken állított kereszték és szobrok az egyéni vallásosság fontos szakrális emlékei. Minden temetői kápolnának és az út mentén álló Szent Donát és Szűz Mária szobornak volt búcsúja, amely a hóstyán élők kiemelkedő közösségi ünnepe és a rokonsággal való kapcsolattartás fő alkalma volt.

A kutatások megállapították, hogy a külvárosok olyan egyedi vonásokkal, sajátosságokkal rendelkeztek, amelyek révén az egriségen belül lokális hóstyai öntudatról is beszélhetünk. Ennek kialakulásában fontos szerepük volt az 1931-ig városrészek szerint tevékenykedő fertálmestereknek. Tisztes társadalmi tevékenységük során negyedeik szószólóiként segítették a szegényeket, gondot viseltek a helyi értékekre.

A hóstyák történetének új korszaka kezdődött a dualizmus kori iparosítással. A 18. században már működött malmok, kőbányák és téglagyárak után többek között ekkor alapították a dohánygyárat és a lakatosárugyárat a külvárosok területén. A szocializmus évtizedeiben megduplázódott lakosság a megye és az ország más városaiból és falvaiból érkező telepedett le az új lakótelepeken, épített házat a külvárosokban és vált egrivé. Ezek a folyamatok természetesen a hagyományos hóstyai társadalom és életmód felbomlását és eltűnését eredményezték.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett.

Az egeri hóstyák városunk településszerkezetének olyan sajátossága, amely a belvárosban élő polgárság mellett a 18. században ide érkező paraszti és kézműipari munkát végző lakosság letelepedésével alakult ki. Évszázadokon át itt élt Eger népességének nagy többsége, akik az itt megtermelt mezőgazdasági termékekkel, iparcikkokkal nemcsak a belváros lakosságát, de a régió településeit is ellátták. Az ország közeli és távolabbi vidékeiről érkezett és a külvárosokban letelepedett lakosság az évszázadok alatt egrivé vált és egy sajátos hóstyai kultúrát, identitást alakított ki. Ennek a tradicionális kultúrának épített emlékei közül néhány még ma is látható, tárgyi és képi örökségét a múzeum, dokumentumait a levéltár őrzi. Kulturális örökségünk viselet elemeit ma is alkalmazzák a városban működő folklór együttesek (táncsoportok, énekkarok), láthatók kiállításokon, megjelennek népi

iparművészeti alkotásokon. A hóstyai lokális öntudat megőrzésében, erősítésében fontos szerepe van a fertálymesteri testület hóstyai negyedekben tevékenykedő tisztségviselőinek, akik sajátos közösségi alkalmak (szomszédünnep, fertálykarácsony) szervezésével, közösségi terek kialakításával igyekeznek a hóstyai tradíciókat felújítani és megismertetni. Ezt a munkát segítheti, ha az egri hóstyák örökségelem felkerül a helyi értéktárba. Ezáltal nemcsak az itt élők számára lesz az „egriség”szerves része, hanem a tradicionális népi kultúra értékeivel kiegészülve Magyarországon és külföldön is teljesebbé teszi városunk kulturális örökségét.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

Bakó Ferenc: Egriség. Egri öntudat a múltban. Eger, 1994.

Szucsik-Nagy Sándor: Hóstyák népe. Eger, 2005.

Guszmáné Nagy Ágnes-Miskolczi László-Petercsák Tivadar (szerk): Az egri hóstyák. Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, Művészetek Háza. Eger, 2007.

Petercsák Tivadar: Termelés és árucseré az egri hóstyákon. In: Tóth Arnold-Gyulai Éva-Viszóczy Ilona (szerk.): Néprajz – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére. Miskolc, 2012. 308-317.

Petercsák Tivadar: A fertálymesterség. Egy hagyományörző Egerben. Budapest-Eger, 2014.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: nincs

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat